

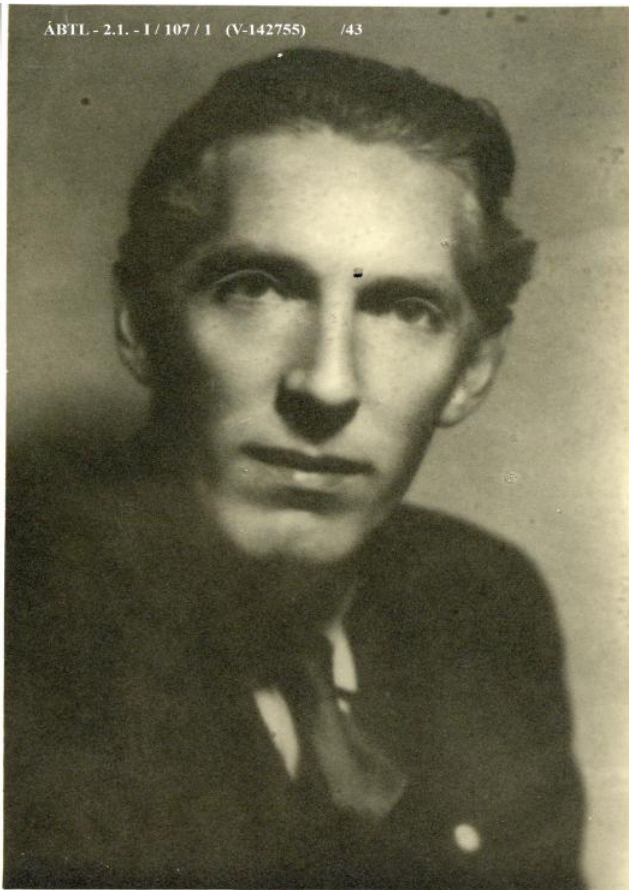
„Világosság éjjel”, „sötétség délben” – Erica (Glaser) Wallach és Noel H. Field története ^[1]

„1949. május 11-én a Magyar Államvédelmi Hatóság szervei őrizetbe vettek, azzal gyanúsítva, hogy én az Egyesült Államok részére, melynek állampolgára vagyok, kémtevékenységet folytatok. Ugyanannak az évnek augusztusában feleségem, Herta és bátyám, Hermann ugyancsak le lettek tartóztatva a magyar, illetve lengyel államvédelmi szervek által. A következő évben, 1950. augusztus 26-án nevelt lányunkat, Erica Glaser Wallach-ot letartóztatták Berlinben, ahová Párizsból azért ment, hogy nevelőszüleit megkeresse, abban a meggyőződésben, hogy be fogja tudni bizonyítani ártatlanságukat.”

Bevezető

Erica Wallach 1967-ben [popup title="Világosság éjjel" format="Default click" activate="click" close text="WALLACH, ERICA: Light At Midnight. Doubleday, New York, 1967. (Német kiadás: Licht um Mitternacht: Fünf Jahre in der Welt der Verfehmten. Piper Verlag, München, 1967.)"] címmel írt memoárt a Gulágon szerzett tapasztalatairól. Könyvének címe Arthur Koestler *Sötétség délben* című [popup title="regényére" format="Default click" activate="click" close text="KOESTLER, ARTHUR: Sötétség délben. Fordította: Bart István. Európa–Reform, Bp., 1988."] is utalt. A regény főszereplőjére, Rubasov alakjára Erica nevelőapja, az élete végéig hithű kommunista Noel Field sok szempontból [popup title="hasonlított" format="Default click" activate="click" close text="Möglegzősen kiterjedt a Field családról szóló irodalom és forrásanyag. Történetük összegzésekor a következő szakirodalmi művekre és levéltári dokumentumokra támaszkodtam: FIELD, HERMANN–FIELD, KATE: „Departure Delayed”, Stalins Geisel im Kalten Krieg. Europäische Verlagsanstalt, Hamburg, 1996; FIELD, HERMANN–FIELD, KATE: Trapped in the Cold War: The Ordeal of an American Family. Presidio Press, San Francisco, 1982; MARTON, KATI: A kém – A Rajk-per titkos amerikai koronatanúja. Corvina Kiadó, Bp., 2016; Noel Field kettős élete /Noel Field – Der erfundene Spion /dokumentumfilm/, 104 perc, 1997; BERND-RAINER, BARTH–SCHWEIZER, WERNER: Der Fall Noel Field. 1. k.: Schlüsselfigur der Schauprozesse in Osteuropa. 2007; BERND-RAINER, BARTH–SCHWEIZER, WERNER: Der Fall Noel Field. 2. k.: Asyl in Ungarn 1954–1957. 2007; BERND-RAINER, BARTH: Der Fall Field nach 50 Jahren. 2007; SCHWEIZER, WERNER: Der Fall Noel Field. 2. k.: Asyl in Ungarn 1954–1957. 2007, 353–397. o. Noel és Hertha Field ügyének az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött iratai: ÁBTL 2. (Szervezeti egységekhez nem kapcsolódó állambiztonsági iratok) 1. (A volt zárt irattár levéltári anyaga) I (Rajk-ügy) 106. Herta Field iratanyaga, ÁBTL 2.1.I-107 Noel H. Field iratanyaga; ÁBTL 2.1.I-107/1; ÁBTL 2.1.I-107/a; ÁBTL 2.1.I-107/b; ÁBTL 2.1.I-107/c; ÁBTL 2.1.I-107/d; ÁBTL 2.1.I-107/e; ÁBTL 2.1.I-107/f; ÁBTL 2.1.I-107/g; ÁBTL 2.1.I-107/h; ÁBTL 2.1.I-107/i; ÁBTL 2.1.I-107/j. Noel és Hertha Fieldnek a Politikátörténeti és Szakszervezeti levéltárban található irathagyatéka: PIL. VI. (Személyi gyűjtemények, visszaemlékezések) 903. f. 1-154. ó. e. Herta és Noel Field iratanyaga."].

Erica (Glaser) Wallach (1922–1973) gyermekkorát a Schlawa nevű pomerániai kisvárosban töltötte. A német náci párt előretörése miatt költözött a Glaser család Spanyolországba. A spanyol polgárháború kitörésekor Erica tizennégy éves volt. A lány ápolónő lett, 1938-ban tifuszfertőzést kapott. Madrid esete után szülei elmenekültek a városból, és öt betegen magára hagyták az egyik helyi kórházban. Utóbb Glaserék egy németül beszélő svájci-amerikai házaspárt, Noel és Herta Fieldet kértek meg arra, hogy segítsenek a lányon. Ericát időközben Madridból – miután a kórházat bombatámadás érte – a spanyol–francia határon lévő Perpignan-i táborba vitték. Itt kapott üzenetet a számára akkor még teljesen ismeretlen Fieldéktől, hogy keresse meg őket a helyi Grand Hotelben. Némiképp váratlanul léptek be tehát egymás életébe, ám sorsuk elválaszthatatlanul összefonódott. Innen mindhárman Genfbe utaztak a Field család otthonába, ahol Erica újrakezdte az iskoláit. A lány 16 éves volt ekkor. Wilhelm (Willy) és Maria Therese, a kamaszlány vér szerinti szülei időközben Angliában telepedtek le. Ő két évig együtt élt Noel és Herta Fielddel. 1940-ben azonban a Field házaspár Marseille-be költözött, Erica pedig, aki ekkor már egyetemista volt, Svájcban maradt. Erica Glaser viszonylag kevés időt tölthetett a nevelőszüleivel, mégis úgy tűnik, erős érzelmi kötelék szövődött közöttük. Erről egymásnak írott, akkori és későbbi leveleik is tanúskodnak (egymást mindig a keresztneveiken szólították). Noel és Herta 1942 novemberében tértek vissza Svájcba, miután a náci Németország megszállta a Vichy-i Franciaországot is. Erica ebben az évben csatlakozott egy kommunista diákcsoporthoz. Ő is kommunista lett, akárcsak Fieldék, akik kétségkívül hatással voltak rá.

[2]

Noel Field fényképe az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának iratai között

A Harvardon végzett, kvéker családban született Noel Haviland Field (1904–1970) meggyőződéses kommunista volt, és szovjetbarát elveket vallott. Az 1920-as évek végén még az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztériumának alkalmazottja volt. A humanista gondolkodású tisztviselő később meggyőződéses antifasiszta lett, és a szovjetek által támogatott békemozgalmakkal rokonszenvezett. Az 1930-as években Svájcban kapcsolatba lépett a szovjet titkosszolgálattal, és minden bizonnyal annak ügynöke lett, azonban a háború alatt a CIA jogelődje, az *Office of Strategic Services* (OSS) számára is dolgozott. 1938-tól 1939-ig a Nemzetek Szövetségét képviselte Spanyolországban, ekkor találkozott a Glaser családdal. Embereket mentett a spanyol polgárháborúban, majd a világháború alatt is. Fieldék a háború után, 1945-ben Bostonba, majd Mexikóba utaztak. Az Egyesült Államokban először még az ellenállóknak kijáró tisztelettel fogadták a házaspárt. Ez a helyzet azonban 1948-ban váratlanul megváltozott, amikor a Hiss-ügy kapcsán Noel Field neve is megjelent az amerikai újságok címlapján. [popup title="Whittaker Chambers" format="Default click" activate="click" close text="Whittaker Chambers (1901–1961) amerikai író, szerkesztő, az 1930-as évek végéig meggyőződéses kommunista. Ezt követően kiábrándult a marxista tanokból, és elkötelezett antikommunista lett."] újságíró ekkor azzal vádolta meg Alger Hiss-t, a Roosevelt-kormányzat külügyi alkalmazottját, hogy a harmincas évek közepétől a szovjet hírszerzés ügynökeként szolgált. Noel Fieldet szintén ügynökként nevezte meg, és azt állította róla, hogy Hissnek dolgozott. Chambers állításai szerint Hiss a jaltai konferencián is szovjet ügynökként vett részt, mint ahogy az ENSZ alapításánál is, és ily módon elárulta a hazáját. Alger Hiss-t az Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság hallgatta meg, majd hazaárulás vádjával perbe fogták. Bizottsági meghallgatásán a televízió élő egyenes adásban közvetítette; egyik kihallgatója a republikánus politikus [popup title="Richard Nixon" format="Default click" activate="click" close text="Richard Nixon (1913–1994) az Amerikai Egyesült Államok alelnöke (1953–1961), majd elnöke (1969–1974)."] az USA későbbi elnöke volt. Nixon karrierjének fontos állomását képezte a kihallgatáson mutatott eltökélt fellépése. Hiss 1949-ben ötévi börtönbüntetésre ítélték hamis tanúzás miatt, azonban a kémkedés vádját nem tudták bizonyítani. Szabadulása után sem ismerte el bűnösségét. (Később a washingtoni szovjet követség és rezidentúra Moszkvába küldött rejtjeles táviratai, az ún. *Venona-iratok* közül az egyikben szerepelt egy *Ales* fedőnevű ügynök, aki akár [popup title="ö is lehetett" format="Default click" activate="click" close text="Schmidt Mária Alger Hiss ügyének megítélése szempontjából tartja fontosnak a Noel H. Field sorsáról tudósító államvédelmi dokumentumokat. SCHMIDT MÁRIA: A titkosszolgálatok kulisszái mögött. Hitek, ideológiák és hírszerzők a XX. században. XX. Század Intézet, Bp., 2005. Lásd RAINER M. JÁNOS kritikáját: Lisszsa csak. Mozgó Világ, 2006. 3. sz. 117–121. <http://epa.oszk.hu/01300/01326/00073/11rolrol6.htm> (Utolsó letöltés: 2017. február 7.).)]

Noel Field 1948-ban már Prágában volt, amikor Whittaker Chambers vallomásáról először hallott, olvasott. Ekkor válhatott egyértelművé számára, hogy Kelet-Európában kell letelepednie. Az Egyesült Államokba soha többé nem tér(het)et vissza. Akkor is Prágában tartózkodott, amikor 1949-ben elrabolta őt a szovjet titkosszolgálat. Budapestre hurcolták, az Államvédelmi Hatóság börtönében tartották fogva, ahol az amerikai hírszerzés ügynökeként vallatták ki. A Rajk-perben kémhálozat kiépitésével és működtetésével vádolták, bár hivatalosan sohasem emeltek vádat ellene. Szinte valamennyi hozzátartozóját letartóztatták, miután ők egymás után Noel Field keresésére indultak. Felesége, Herta az USA prágai konzulátusára ment segítséget kérni, majd a férje után őt is Budapestre hurcolták. Hermann, Noel bátyját Varsóban fogták el és ott tartották fogva. Ericát 1950-ben Berlinbe csalták, és szintén letartóztatták. Elfogásuk – különösen, hogy Noel Fieldet ekkor már szovjet ügynökként tartották számon – világszerte ráirányította a figyelmet a Kelet-Közép-Európában kiépülő szovjet hatalom valódi mibenlétére.

Erica életében, aki első politikai tapasztalatait még a spanyol polgárháborúban szerezte, szintén nem peregtek eseménytelenül a világháború alatti és utáni évek. Még 1940-ben Field bemutatta őt Bruno Goldhammernek, aki német kommunista menekült volt, és megismertette más kommunistákkal is. 1944-ben végzett a Genfi Egyetemen, ezt követően Svájcból Németországba ment. 1945-ben Németországban – nevelőapjához hasonlóan – az OSS tagja lett. Később német állampolgárságot szerzett, hivatalos tisztséget töltött be a kommunista pártban, és egy német kommunista lapnak is a munkatársa lett. Noel Fieldhez hasonlóan tehát az *Office of Strategic Services*-nek dolgozott, és rövid ideig a Kommunista Párt tagja is volt. A szovjetek amerikai kémnek gondolhatták, míg a nyugati hatóságok azt hitték, hogy a kommunistáknak kémkedett, szóval egyaránt gyanúsak tűnt az egymással szemben álló erők szemében. (A szovjetek később őt is bebörtönözték, mint kémeket.) 1946-ban találkozott Robert Wallach-hal, az Egyesült Államok hadseregének tisztjével, akivel eljegyezték egymást. Ezt követően elhagyta Németországot és a kommunista pártot is. 1948-ban vér szerinti apja, Willy súlyosan megbetegedett, Erica emiatt a London melletti Epsomba utazott, hogy meglátogassa őt. Férjével, Robert Wallach-hal itt kötött házasságot 1948 júniusában. Kisvártatva visszatértek Párizsba. Ericától megtagadták az amerikai hatóságok, hogy belépessen az Egyesült Államok területére, mivel korábban kommunista szervezetek tagja volt. (Ez a döntés összefüggött Noel Fieldnek a Hiss-ügyben betöltött szerepével.) A fiatal nő a háború után Párizsban nyugodt, békés polgári életre rendezkedett be férjével és két kisgyermekével. 1949-ben Noel és Herta Field is felbukkant Párizsban, még mielőtt Prágába utaztak volna. 1950-ben Erica, amikor Fieldék keresésére indult, két kisgyermekét hagyott otthon. Robert Wallach még ebben az évben visszatért a gyermekeivel az Egyesült Államokba. A férfi egészen 1954-ig, amikor egy rövid levelet kapott tőle, semmit sem tudott a feleségéről.

Erica nevelőszülei, Herta és Noel Field kiszabadításához a német kommunista [popup title="Leo Bauertől" format="Default click" activate="click" close text="Leo Bauer (1912–1972) kommunista, majd szociáldemokrata német politikus. 1949-ben Kelet-Németországban kizárták a Német Szocialista Egységpártból, ezt követően börtönbe és szibériai lágerbe küldték. 1955-ös szabadulása után Nyugat-Németországban élt."] kért segítséget, aki Kelet-Berlinbe hívta őt bizalmas megbízásra. 1950 augusztusában itt fogták el, miután kísértél a pártközpont épületéből. Először az NDK-s állambiztonság vizsgáló fogságába került, a berlini Albrecht Strassén vallatták, majd innen 1951 áprilisában a szovjet központi vizsgálóbizottság épületébe, Berlin-Karlshorstba vitték. Augusztusban Berlin-Hohenschönhausenbe szállították, ahol egy évig teljes elszigeteltségben tartották, és többek között a német államvédelem későbbi hírhedt vezetője, Erich Mielke is kihallgatta őt. 1952 szeptemberében ismét Karlshorstba hurcolták, ahol kizárták, verték, nem engedték aludni. 1952 szeptemberében a szovjet katonai bíróság Berlin-

Lichtenbergben halálra ítélte kémkedés vádjával. Nem sokkal később a moszkvai Butyrka börtönbe vitték, ahol hat hónapot töltött egyedül egy cellában a halálsoron. Sztálin halála után, 1953 júliusában tizenöt év lágerfogságra mérsékeltek az ítéletét. A vorkutai büntetőtáborban kényszermunkásként vasútépítésen dolgoztatták.

Magyarországon 1954-ben engedték ki a fogságból Noel és Herta Fieldet. Nem sokkal később Noel bátyja, Hermann is visszakapta a szabadságát, akit Lengyelországban – ugyancsak kémkedésért – tartottak fogva. Erica 1955-ben szabadult egy szibériai munkatáborból, amikor a szovjet hatóságok őt is ártatlannak nyilvánították. Ezt követően Moszkvából Kelet-Berlinbe vitték, és szó szerint áttették őt a város nyugati részébe. Ezzel elvileg ismét belépett a szabad nyugati világba. Még éveket kellett azonban várnia arra, hogy visszatérhessen a családjához és saját hétköznapi életéhez. Az amerikai hivatalok ugyanis, mivel szovjet ügynökként tartották számon, megtagadták a Gulágot megjárt egykori halálrítéltől az Egyesült Államokba való beutazást. 1957 őszén térhetett csak haza, egyelőre ideiglenesen. 1958 márciusában végül az Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság kimondta az ártatlanságát, vagyis ismét amerikai állampolgár [popup title="let" format="Default click" activate="click" close text="Lásd az Amerika Ellenségeit Vizsgáló Bizottság The Erica Wallach Story című jelentését (HUAC-HQ-EBF-3721). A dokumentum tartalmazza mindazt, amit Erica mondott a Bizottság előtt, és az Egyesült Államok politikája szempontjából elemzi cselekedeteit, sorsát és a hidegháborús történekecs háttérét.]. Miután visszatért a családjához, Erica Wallach Warrentonban lakott, és tizennyolc éven át francia és latin nyelvet tanított az egyik helyi iskolában (Highland School). 1967-ben adta ki a már említett visszaemlékezését. Saját történetét jellemzőnek gondolta a korszakra. Önmagát átlagos, hétköznapi embernek tartotta, akinek egy nem normális, felfordult világban kellett élnie. Memoárja szerint a Gulágon is mindvégig maga előtt látta a szabad, hétköznapi élet lehetőségét.

Noel Fieldet öt éven át fogva tartották és kínozták a magyar államvédelem börtönében. 1954-ben szabadult, ekkor politikai menedékkert Magyarországon, és belépett a kommunista pártba. A meggyőződéses kommunista Noel Field végleg a vasfüggöny keleti oldalát választotta a Nyugat helyett – úgy tűnt, hogy szabad akaratából. Valójában azonban az Egyesült Államokba, mint volt szovjet ügynök, nem térhetett volna vissza, és még a börtönben kötelezték őt egy nyilatkozat megtevéseire arról, hogy Magyarországon marad.

Magyarországon Noel és Herta Field havi tízezer forintos juttatást kapott, ami sokszorosa volt a miniszteri fizetéseknek is. Az államvédelem azonban szigorúan felügyelte az életüket. A sashegyi Meredek utcában, Budapest egyik lelegegánsabb környékén, de továbbra is rabságban laktak. A nekik kiutalt villában egy hálószoba és egy nappali állt a házaspár rendelkezésére. Kezdetben állandóan velük, a villában kellett tartózkodnia egy németül folyékonyan beszélő államvédelmi századosnak, akinek az volt a feladata, hogy a mindennapjaikat ellenőrizze. A ház udvarán ún. „rejtett” (az utcáról nem látható) örség vigyázott rájuk. Az örk nem is érintkezhetek Fieldékkel, sőt azt sem tudták, hogy kit kell védeniük/őrzeniük. Szigorúan felügyelték tehát a mindennapjaikat, és az államvédelem képviselői is rendszeresen felkeresték őket. A házaspárról szóló jelentéseikben a mindennapi életük mellett kiemelt témaként jelent meg a Gulágon raboskodó nevelt lányuk sorsa. Lányuk kiszabadítása érdekében Fieldék még [popup title="Hruscsov" format="Default click" activate="click" close text="Nyikita Szergejevics Hruscsov (1894–1971) szovjet kommunista politikus, a Szovjet Kommunista Párt első titkára, a Minisztertanács elnöke.] is levelet fogalmaztak. (Lásd a 2., 3. számú dokumentumot!) A házaspár Erica szabadon bocsátásáról végül a magyar állambiztonságtól értesült, s ennek kapcsán többször kiemelték: szeretnék elérni, hogy nevelt lányuk ne térjen vissza Nyugatra. (Lásd a 4., 5. számú dokumentumot!)

A US. News and World Report interjúja Erica Glaser Wallach-hal (részlet) [3]

Noel Field a későbbi kihallgatások során többször megtagadta fivérét, Hermant és nevelt lányát, Ericát is. 1956 januárjában Fieldék például biztosították az államvédelmet afelől, hogy a *US News and Report* című lapnak tett nyilatkozatával (Lásd a 6. számú dokumentumot!) nem értenek egyet, és úgy értékelik, hogy azzal megtagadta őket (Lásd a 7. számú dokumentumot!). Ennek ellenére továbbra is leveleztek vele. Az államvédelem azonban arra nem fordított gondot, hogy a megfigyelt cselekedeteinek tartalmi (s különösen erkölcsi) konzisztenciáját mérlegelje. Ez nem volt szempontra Fieldék esetében sem, csak életüknek és személyes kapcsolataiknak a totális ellenőrzése. Noel Field a rokonainak írt leveleiről rövid összefoglalókat készített az államvédelem részére, ezek megőrződtek az iratai közt. Az államvédelem ettől függetlenül felbontotta, lefordította és ellenőrizte a leveleiket. Egy idő után a rokonok kerültek, hogy ezekben bármilyen politikai kérdést megemlítsenek neki. Noel Field pedig, amikor tudomást szerzett valamely nyilatkozatokról, rögtön elhatárolódott attól. A kommunista ország börtönéből szabadult testvére, Herman és a Gulágról hazatért Erica alighanem tudták, hogy milyen nyomás nehezedik Noelre és a feleségére. Fieldék így többnyire az amerikai családok és saját hétköznapijaikról, egészségügyi állapotukról leveleztek rokonaikkal. További fontos kérdés volt a családi vagyon sorsa; az ezzel kapcsolatos ügyek intézése Elsie Fieldre, Noel húgára hárult.

A Magyarországon rekedt Field-házaspár magyarul tanult, Noel hamarosan elkezdett magyar nyelven szépirodalmat is olvasni. Többször kérték az államvédelemtől, hogy a férj munkát kaphasson. (Lásd az 1. számú dokumentumot!) 1956 januárjában, amikor Noel Field dolgozni kezdett a Corvina Könyvkiadónál, havi 1000–1500 forintot keresett havonta, és ezért javasolta az államvédelemnek, hogy az államtól kapott járandóságát havi 10 000 forintról 7500 forintra csökkentse. Egy idő után az államvédelem azt is engedélyezte, hogy nyilatkozzék a nyugati sajtónak, mivel biztosak voltak abban, hogy ügyis a párt hivatalos véleményét fogja képviselni. Megtörtént az is, hogy a nyilatkozatához előzetes vázlatot készítettek számára. Az államvédelem dokumentumai jól mutatják, hogy a rendszer mit várt el Fieldéktől, keveset mondanak viszont az ő indítékairól, azon túl, hogy továbbra is félelemben, szigorú ellenőrzés alatt kellett élniük. Herta és Noel Field folyamatosan és állhatatosan törekedtek arra, hogy elismertessék régi szovjet párttagságukat, illetve, hogy a magyar kommunista párt, az MDP majd az MSZMP felvegye őket soraiba. Minden jel arra utal, hogy ezt valóban akarták, mivel egyfajta igazolást jelentett számukra amiatt, hogy ártatlanul szenvedtek.

Ha valaki a kommunizmussal szembe fordult, a bolsevik logika szerint az ellenséget szolgálta, attól függetlenül, hogy éppen vele szemben igaza volt-e a pártnak vagy sem. S ezt nemcsak másokra, hanem mindenkinek saját magára nézve is érvényesnek kellett tekintenie. A börtönben Noel Fieldet a kínzások – Koestler

regényének főhősétől, Nyikolaj Szalmanovics Rubasovtól eltérően – szinte azonnal megtörték. Fieldnek önmaga számára így – a regénybeli Rubasovval ellentétben – nem a bátorságot, a kitarást és annak önkéntes feladását kellett tartalommal megtöltenie, hanem a gyávaságot és a meghátrálást. Később pedig az őt és szeretteit megkínzó hatalom melletti kiállását kellett a önmagának, a kommunistáknak, sőt a külvilágnak és a Nyugaton élő családtagjainak is megmagyaráznia.

Amikor Noel Fieldnek az első nyilatkozatait kellett megtennie, panaszkodott – az államvédelem által készített vázlatok számára szokatlan, idegen nyelvezetére. Hamar megtanult ugyan a párt szempontjai szerint gondolkodni és nyilatkozni, de soha sem volt képes annak bikkfanyelvén beszélni. Későbbi megnyilatkozásai telítettek a rá oly jellemző személyes fogalmazásmóddal, irodalmi(askodó) stílusjegyekkel. Költői képekkel – valamiféle sajátos „liraisággal” – érzékeltette és magyarázta meg önmagának is mindazt, ami vele történt, és amit racionálisan nem tudott feldolgozni; folyamatosan stilizálta saját életét és azzal együtt a létező szocializmus történetét. Nem tudjuk, valójában mennyire sorvasztották el személyiségét az állandó kompromisszumok (amelyeket részben kényszerből, részben megfeleléskényszerből vállalt). Mindenesetre, minden cselekedete és nem cselekvése is azt mutatja, hogy a kommunizmussal való feltétlen azonosulás, és ennek kapcsán saját tetteinek igazolása töltötte ki az életét, a mindennapjait. A [popup title="Rubasov-elméletnek" format="Default click" activate="click" close text="KARDOS ANDRÁS: A Rubasov-elmélet. Beszélő, 1985. 1. sz. http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-rubasov-elmélet (Utolsó letöltés: 2017. február 7.)"] is nevezett pszichológiai magyarázat a koncepciók perekben bebörtönzött kommunisták magatartásáról, amely az egyén saját szempontjainak a teljes feladásáról, megtagadásáról szól, valahogy így működhetett az ő esetében. (Erica Wallach ezzel szemben mindvégig saját személyes integritásának a megóvásáért, saját egyéni, családi boldogságának, boldogulásának a reményét őrizve, védekezett a kínzások és a megpróbáltatások ellen. Később, szabadulása után, memoárja szerint, erre is támaszkodva kezdte újra az életét.)

A levéltári iratokat olvasva úgy tűnik, hogy a Field házaspár életében a Kádár-korban fokozatosan enyhült az állambiztonsági ellenőrzés szigora, bár leveleiket továbbra is felbontották, telefonjukat pedig lehallgatták. 1956-ban Noel és Herta az MDP, majd az MSZMP tagjai lettek. Lassan elválaszthatatlanul összefonódhatott életükben a kényszer, az elhallgatás és a titkolózás a kommunista elkötelezettséggel, amely már-már ösztinteségnek hatott. Noel Field nyilatkozatban állt ki a Kádár-kormány mellett, majd 1961-ben a *Mainstream* című nyugati baloldali lapban hosszú cikkben vallotta meg kommunista hitét: *„Magyarországon a közeljövőben befejeződik a szocializmus alapjainak lerakását. Olyan országban élünk – valamikor mint a »három millió koldus« országát ismertük – ahol mindenki számára van munka, ahol a munkanélküliség átka már a múlté, ahol mindenki számára van élelem és ruha, és ahol a növekvő kereslet állandóan eléri, illetve maga mögött hagyja a növekvő kínálatot. S ami talán a leglényegesebb, a bizonytalanság érzését – amely ma is annyira jellemző milliók életére Amerikában – a biztonság nagyszerű tudata váltotta [popup title="fe" format="Default click" activate="click" close text="PIL VI. 903. f. 57. ö. e. Noel és Herta Field iratanyaga."].”* Az írás miatt elismerő levelet kapott Kádár Jánostól. 1970-ben, amikor Noel Fieldelhunyt, az MSZMP első titkára részvétét fejezte ki a gyászoló özvegynek; Herta pedig hosszú levélben köszönte meg a pártvezetőnek, a magyar kommunista pártnak és Magyarországnak mindazt, amit szerinte értük tettek: *„Mikor még Nyugaton laktunk, arról álmodtunk, hogy egy napon majd egy szocialista országban fogunk élni. Az álmunk, mégha különös és kellemetlen módon is, de végül valóra vált, és számunkra boldog végét ért. Elvtársaink segítő keze és szíve, valamint az éveken át tartó törődés, melyet a Párt tanúsított felénk, mélyen meghatott bennünket, és több mint kárpótol az elszenvedett bajokért. Ezt a törődést éreztem férjem és legkedvesebb barátom végső tiszteletadásakor is, mely elsöprően gyönyörű, baráti és méltóságtejes volt. Nem tudom szavakba foglalni, hogy milyen sokat jelentett számomra az Őt övező [popup title="megbecsülés" format="Default click" activate="click" close text="PIL VI. 903. f. 112. ö. e. Noel és Herta Field iratanyaga."].”*

Noel Field és családjának története jól jellemzi a hidegháború alatti világot és – a paranoid gyanakvás általánossá váló légkörén túl – annak különbségeit is. Az építész, Hermann Field és a tanár, Erica Wallach az Egyesült Államokban ugyanis mindeközben valóban hétköznapi életet élhetett. Erica úgy tűnik, hogy teljesen elfelejtette a kommunizmus eszméjét, amely nevelőszüleit magához vonzotta és életük végéig a fogságában tartotta; és általában sem foglalkozott politikával. Egyetlen közéleti cselekedetéről tudunk, hogy tagja lett az állatkínzás ellen fellépő legnagyobb amerikai állatvédő egyesület, az ASPC (*American Society for the Prevention of Cruelty to Animals*) Fauquier megyei szervezetének. Warringtonban – minden jel szerint – békés (kis)polgári életet élt haláláig. Ahogy életrajzának beszédes címe, *Világosság éjjel* is sugallja, a szenvedések között meglátta és későbbi életében meg is találta a személyes boldogság lehetőségét. Noel Field azonban sohasem tapasztalhatta meg azt, hogy a politikán túl, annak szorításán kívül is lehet élni. Az ő életére jól illik Koestler regényének a címe: *Sötétség délben*.

Általános Szerződési Feltételek

Dokumentumok

1.

Szalma József államvédelmi őrnagy jelentése Noel és Herta Fieldről

Budapest, 1955. április 23.

Belügyminisztérium
3/178/55.

Szigorúan titkos!
Tárgy: Field házaspár ügye

Jelentés

Budapest, 1955. április 23.

Miniszter Elvtárs!

A Field házaspár ügyében jelentem:

Az utóbbi időben fokozottabb mértékben tapasztalható, hogy a házaspár önállóságra törekszik, ami megmutatkozik abban, hogy a lehetőség szerint egyedül, titkárnő nélkül mennek kórházi kezelésre, igen sok esetben; a gépkocsit sem veszik igénybe, másrészt közölték a titkárnőjükkel, hogy a hétfői napon szabadnapot biztosítanak részére, mert nekik jobb az, ha vasárnap és hétfőn egyedül vannak lakásukban. Gyakori eset az, hogy az asszony egyedül megy, vagy akár menni bevásárolni.

A házaspár – a velük folytatott beszélgetés során – több alkalommal felvetették [!], hogy hiányzik nekik a társaság, mert ők szeretnének néhány embert meghívni lakásukra és általában szeretnének néhány személlyel megismerkedni. Többek között Noel Field megemlítette, hogy szeretne kapcsolatot teremteni [popup title="Lukács György" format="Default click" activate="click" close text="Lukács György (1885–1971) filozófus, kommunista politikus, a Magyar Tudományos Akadémia tagja."] elvtárral, akivel többször találkozott a kórházi kezelése során, de nem merete megszólítani. Ugyanakkor kihangsúlyozta, hogy csak olyan személyekkel kíván kapcsolatot tartani, akikkel mi hozzuk össze, vagy jóváhagyjuk egy-egy személlyel való barátságát.

Állandóan visszatérő problémája a Field házaspárnak: a nyilatkozat kérdése. Nem mondják ki nyíltan, de megjegyzéseket tesznek, hogy problematikus részükre az, hogy ők emberekkel nem beszélhetnek, mert őket senki nem ismeri és mindez megoldódott volna akkor, ha a kérdéses nyilatkozat közismert lenne.

Noel Field felvetette, hogy szeretne dolgozni, konkrétan arra gondol, hogy adjunk segítséget részére ahhoz, hogy az idegennyelvű könyvkiadónál irodalmi művek, könyvek lektorálását végezhesse.

A Belügyminisztérium Vezetői felé ismételt felvetette nevelt lányának, Ericának kérdését. Kihangsúlyozta, hogy addig nem lesz nyugodt élete, amíg valami hírt nem tud Ericáról, aki tudomása szerint Vorkutában, [a] Szovjetunióban van fogva tartva. Szeretne választ kapni korábbi kérdésére, hogy nevelt lánya valóban [a] Szovjetunióban van-e, él-e, egészséges-e, stb. Az asszony felvetette, hogy esetleg írna [popup title="Rákosi" format="Default click" activate="click" close text="Rákosi Mátyás (1903–1971) kommunista politikus, a Magyar Kommunista Párt, illetve a Magyar Dolgozók Pártja fő-, majd első titkára, a Minisztertanács elnöke."] jelvtársnak és segítségét kérné nevelt lánya felkutatásában.

A házaspár felvetette, hogy szeretnék Nyugat-Németországból meghívni az asszony édesanyját Magyarországra, 1 hónapi nyaralásra. Ha ezzel mi egyetértünk, úgy kéri, hogy intézkedjünk a vízum ügyében.

Szalma József áv. örgy.

Jelzet: ÁBTL 2.1. I-107/g. – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Szervezeti egységekhez nem kapcsolódó állambiztonsági iratok, A volt zárt irattár levéltári anyaga, Rajk-ügy, Noel H. Field iratanyaga – Eredeti, gépelt, aláírással.

2.

Dékán István államvédelmi vezérőrnagy jelentése Noel és Herta Fieldről

Budapest, 1955. július 2.

Belügyminisztérium
3-258/55.

Szigorúan titkos!

Jelentés

Budapest, 1955. július 2.

A Field házaspárral kapcsolatosan az alábbiakat jelentem:

Több alkalommal felvetettek egyéni problémákat, amelyekre megnyugtató választ ez ideig nem kaptak. Így például: ismételt kéri, hogy Noel H. Field részére munkalehetőséget biztosítsunk, mert egyre nehezebben tudja elviselni a tétlenkedést. Szeretnének néhány elvtárral megismerkedni és velük társadalmi kapcsolatot kiépíteni. Kihangsúlyozták, hogy természetesen csak olyanokkal, akiket mi javasolunk.

Figyelemreméltó az, hogy Herta Field az elmúlt napokban titkárnőjük előtt azt a megjegyzést tette, hogy valószínű igen [nagy] nehézségekbe ütközik férjének munkába állítása, mert nem ismeri a magyar nyelvet. Felmerült benne az a gondolat, hogy talán jobb lenne olyan országba menniük, melynek ismerik a nyelvét.

Igen sokat foglalkoznak nevelt lányuk, Erica Glaser ügyével. Több alkalommal kérték, hogy tegyünk intézkedéseket nevelt lányuk szabadon bocsátása érdekében. A mai napon eljuttattak hozzánk egy levelet, melyet Hruscsov elvtársnak címeztek. A levélben kéri, hogy Hruscsov elvtárs vizsgálta meg nevelt lányuk ügyét, mert szerintük ártatlanul van bebörtönözve. Kéri, hogy a lehetőség szerint leányuk hogylétéről tájékoztatást kapjanak.

A házaspár problémáinak megoldására vonatkozóan javaslom, hogy Noel H. Field részére a Corvina Idegennyelvű Könyvkiadónál angol nyelvű bulletinok lektorálási munkáit végezhesse. Ez napi 3–5 órai elfoglaltságot jelentene számára.

Noel Field felvetette annak lehetőségét is, hogy esetleg a Magyar Rádió angol nyelvű adását ellenőrizné, mert szerinte sok esetben súlyos hibák vannak nyelvészeti szempontból. Vannak kifejezések, amelyeket a nyugati rádiók elferdítve propaganda célra fel tudnak használni.

Megjegyzés:

Noel H. Field a mai napon visszatér lakására, mert az Orthopéd Klinikán történt orvosi kezelését befejezték, egy későbbi időpontban – orvosi javaslatra – Hévízen gyógykezeltetni magát.

Herta Field édesanyja, Katharina Wieser 6-án délelőtt érkezik Magyarországra és 1 hónapot fog Budapesten, a házaspár lakásán tartózkodni.

Javasolom, hogy a Field házaspárral a továbbiakban a BM. II. Osztálya foglalkozzon.

Dékán István államvédelmi vezérőrnagy miniszterhelyettes

3.

Szalma József államvédelmi őrnagy jelentése Noel és Herta Fieldről

Budapest, 1955. július 4.

Belügyminisztérium
3-258/1/55.

„Szigorúan titkos!”

Jelentés

Budapest, 1955. július hó 4-én

Altábornagy elvtárs jelentem, a Field Házaspár az alábbi szövegű levelet juttatta el hozzánk titkárnőjén keresztül, azzal a kéréssel, hogy mi továbbítsuk Moszkvába Hruscsov elvtárs kezébe.

„Kedves Hruscsov elvtárs!

A következő tényeket bátorodom előterjeszteni, hogy azokat megvizsgálja, és ha lehetséges, azokat illetően intézkedjen:

1949. május 11-én a Magyar Államvédelmi Hatóság szervei őrizetbe vettek, azzal gyanúsítva, hogy én az Egyesült Államok részére, melynek állampolgára vagyok, kémtevékenységet folytatok. Ugyanannak az évnek augusztusában feleségem, Herta és bátyám, Hermann ugyancsak le lettek tartóztatva a magyar, illetve lengyel államvédelmi szervek által. A következő évben, 1950. augusztus 26-án nevelt lányunkat, Erica Glaser Wallach-ot letartóztatták Berlinben, ahová Párizsból azért ment, hogy nevelőszüleit megkeresse, abban a meggyőződésben, hogy be fogja tudni bizonyítani ártatlanságukat.

1954 őszén feleségemet, bátyámat és engem is szabadon bocsájtottak, miután a gondos vizsgálatok megmutatták, hogy alaptalanul vádoltak bennünket. Bátyám a Nyugatra, feleségéhez és gyermekeihez való visszatérés útját választotta, feleségem és én a Magyar Kormánytól kértünk és kaptunk politikai menedékjogot és azóta itt élünk Budapesten.

Szabadon bocsájtásunk óta hiába várjuk szeretettel nevelt lányunk, Erica szabadon bocsájtásának hírért. Amennyire képesek voltunk megtudni, Berlinből Moszkvába vitték, 1953 augusztusában pedig Vorkutába, munkatáborba küldték. Nyugaton lévő közvetlen családja /:férje és két gyermeke Amerikában és anyja Angliában:/ 1954-ben több Szovjet Vöröskereszt lapot kapott Ericától, melyekben annak a reményének adott kifejezést, hogy hamarosan szabadon bocsájtják. Azóta tőle, ill. felőle semmi hírt nem kaptunk.

Feleségem és én egyre boldogtalanabbak és nyugtalanabbak vagyunk nevelt lányunk sorsát illetően, akiről tudjuk, hogyha el is követett hibákat, melyekért a Párt igazságosan büntette, de sohasem követett el ártulást, és kémkedésben olyan ártatlan, mint mi vagyunk. Mi, akik az elmúlt évben olyan mélyen éreztük a Párt igazságosságát és emberiségét, mikor bennünket, akiket igazságtalanul vádoltak, rehabilitált, nem veszítettük el hitünket abban, hogy sikerül elérni egy igazságos és emberi döntést nevelt lányunk ügyében is. Nagyon félünk attól, hogy rossz egészségi állapota nem engedi meg, hogy kitarson szabadon bocsájtása napjái.

Éppen ezért Önhöz fordulunk, hogy tegyen megfelelő lépéseket Erica Glaser Wallach ügye kivizsgálásának gyorsítására, és ha lehetséges, engedje meg, hogy hogyléte felől tájékoztatást kapjunk.”

Üdvözlettel

Noel H.Field

Herta K.Field

Meredek utca 38. Budapest, Hungary

Megjegyzés:

Jelentem, hogy a Field házaspár már több alkalommal fordult hozzánk azzal a kéréssel, hogy a magyar szervek – Belügyminisztérium – kérje meg az illetékes szovjet szerveket arra, hogy nevelt lányukkal kapcsolatosan annak egészségi állapota, esetleges szabadlábba helyezési körülményeiről adjanak tájékoztatást. A házaspár igen [!] szívügyének tekinti ezt a kérdést, mert azt tartják, hogy nevelt lányuk ő miattuk került letartóztatásba. Ezt Noel testvérei, Hermann és Elsie leveleikben és telefonbeszélgetéseik során igyekeztek kiélezni, és rendszeresen tettek célzásokat arra vonatkozóan, hogy Erica Glaserért és családjáért a Fieldék felelősek.

/:Szalma József áv. örgy.:/

4.

Varga Béla államvédelmi százados jelentése Noel és Herta Fieldről

Budapest, 1955. október 20.

Belügyminisztérium
3-388/55.

Szigorúan titkos!

Jelentés

Budapest, 1955. október 20-án

Altábornagy elvtárs jelentem! A tegnapi nap folyamán közöltem Noel Fielddel nevelt lányuk, Erica Glaser szabadon bocsátását. A házaspár a kapott hírt nagy örömmel fogadta és köszönetét kérte tolmácsolni a Magyar Kormány és a Párt Vezetői felé, kérelmének továbbításáért. Felvetette azt a kérdést, hogy lenne-e mód arra, hogy nevelt leányuk néhány napra Magyarországra jöjjön hozzájuk látogatóba. Közöltem velük, hogy ez ellen nincs semmi kifogásunk. Ugyanakkor kértek, hogy amennyiben közelebbi címet vagy tartózkodási helyet tudunk, azt közöljük velük a kapcsolat mihamarabbi felvétele céljából, mivel nem akarnak úgy járni, mint testvére, Herman esetében.

Elmondásuk szerint szeretnék Erica Glaserre befolyást gyakorolni olyan irányban, hogy ne térjen vissza Nyugatra. Ezzel kapcsolatban kérik azt közölni, hogy mi helyesnek tartjuk-e ezt. Közöltem velük, hogy ez saját ügyük, ebben maguknak kell döntenie. Ha Erica Glaser úgy határoz, hogy Magyarországon marad, akkor nekik kell kérni a menedékjog megadását a Magyar Kormánytól.

Noel Field nevelt lányuk ügyével kapcsolatban egy érdekes momentumként elmondotta, hogy Erica Glaser Hitler uralomra jutása idején Németországot elhagyta és Spanyolországba ment, ahol a „nemzetközi Brigád” tagja lett. A németek ezért ekkor megvonták állampolgárságát, tehát hontalan lett. Anyósa, Katharina Wieser szerint, aki jelenleg Budapesten tartózkodik, – [popup title="Adenauer" format="Default click" activate="click" close text="Konrad Adenauer (1876–1967) nyugatnémet politikus, a Német Szövetségi Köztársaság első kancellárja."] moszkvai útja előtt kb. 2 héttel a nyugatnémet kormány megadta Erica Glasernek a nyugat-német állampolgárságot, melyet tudomása szerint Erica Glaser férje közölt is vele. Noel Field feltételezése szerint ezt a kérdést Adenauer felvetette Moszkvában, mint a többi politikai, nyugat-német elítéltek ügyét is. Véleménye szerint Nyugat-Németország ezzel politikai tőkét akar magának kovácsolni. Állampolgársága kérdésében is kívánnak Erica Glaserrel beszélni.

Noel Field az elmúlt héten értesítést kapott munkahelyéről, a Corvina Könyvkiadótól, hogy decemberig munkát részére nem tudnak biztosítani, mivel a vállalatnak nincs munkalehetősége. Field elmondotta, hogy legutóbbi munkájával kapcsolatban, – Bartók Emlékkönyv – melyet angol nyelven adtak ki, kritikát írt a kiadó felé, mert megítélése szerint a könyvben túlzások voltak, mint pl. „[popup title="Bartók" format="Default click" activate="click" close text="Bartók Béla (1881–1945) zeneszerző, zongoraművész, néprajzkutató. 1940-ben ideiglenesen az Egyesült Államokban telepedett le, ahol öt évvel később elhunyt."] a világ legnagyobb zeneszerzője, ilyen zeneszerző a földön nem született még.” Field konkrétan nem mondotta, de érezni lehetett közléséből, hogy a kiadótól kapott értesítést a kritikája miatt kapta. A kiadó valóban a kritika közlése után közölte vele, hogy munkát részére decemberig nem tudnak biztosítani. A IV-es Osztály vonalán ellenőrizzük, hogy valóban fennáll-e a Corvina által közölt tény, mely szerint munkát részére biztosítani nem tudnak.

A mai nap folyamán levelet kaptam Noel Fieldtől, melyben köszönetét fejezi ki Vezető Elvtársainknak, hogy nevelt lányáról tegnap hírt adtunk részükre. Kérik, hogy a következő táviratot továbbítsuk az illetékes szovjet szerveknek Moszkvába, hogy azt közöljék Erica Glaserrel:

»Kedves Gyermeünk, gondolatunk és szívünk mindig tele van veled. Kérünk, adj magadról hírt. Reméljük, hogy hamarosan láthatunk.

Noel és Herta.«

A házaspár megírta, hogy jelenleg nem ismerik Erica beállítottágát, de ha csak egy lehetőség van arra, hogy pozitív irányba befolyásolják, szeretnék ezt megtenni, – különösen azért, mert tudják, hogy a család többi tagjai az ellenkezőket [!] akarják.

/:Varga Béla áv.szds.:/

Jelzet: ÁBTL 2.1.1-107/g. – Eredeti, gépelt, aláírással.

5.

Timár Gyuláné államvédelmi írnok jelentése Noel és Herta Fieldről

Budapest, 1955. október 25.

Készült: 2pld.
Gépelte: Bné.

Belügyminisztérium

Szigorúan titkos!

3.395/55.

Jelentés

Budapest, 1955. október 25.

A Field házaspár a mai napon kapta meg [a] fogadott leányuk, Erica Glaser-Wallach szabadon bocsátásáról szóló lapjelentéseket.

A jelentések szerint Erica Glaser még a héten elhagyja a Szovjetunió területét. Egyes jelentések szerint Berlinbe, mások szerint az USA-ba készül. Nagyon nyugtalanítja Fieldeket a New York Timesnak az a közlése, hogy leányuk nem tud semmit hollétükről, és az egyik nyugati újságíró azt közölte Ericával, hogy Noel Fieldet Svájcban gyógykezelték. Attól tartanak, hogy ez az állítás esetleg megzavarja őt és ezért szeretnék, ha táviratuk minél előbb eljutna Ericához.

Nagy örömmel és megnyugvással töltötte el őket, hogy Erica Glaser a szovjet hatóságok a vád alól felmentették. Az a benyomásuk az újságcikkek alapján, hogy Erica megfelelően viselkedett az újságírók előtt. Ez a tény még csak jobban megerősíti bennük a vágyat, hogy Nyugatra távozása előtt beszélhessenek vele és jó irányba befolyásolhassák.

/:Timár Gyuláné:/

áv. írnok

A US. News and World Report interjúja Erica Wallach-hal

Epsom, 1955. december 9.

U.S. News and World Report

1955. december 9.

IN THIS ISSUE:

What Goes On in Russia's Prison Camps?

Here is a firsthand account of what happens when a woman is arrested behind the Iron Curtain, sentenced to death, forced to serve years at hard labor in a Soviet prison camp. An interview with Mrs. Erica Wallach starts on page 68.

More on the Mystery of Noel Field: Why the Russians Sent His Foster to Prison Camp at Vorkuta as a Spy asylum since that would mean that he wants to stay there permanently I understand he is ill, but in that case he would only want to stay there for a while.

Interview with Mrs. Erica Glaser Wallach

Former Prisoner of the Reds

„I was condemned to death by a soviet court.”

Sudden arrest, five years in as many Communist prisons, then sudden freedom –

That is the story of Mrs. Erica Wallach, who set out in 1950 to try to find her foster father – the then-missing American, Noel Field.

This is her own graphic account of what befell one former Communist who “vanished” for a time behind the Iron Curtain.

Why was she seized as a spy? Why was she condemned to die then sentenced to serve 15 years in an arctic prison camp, then released by her Russian jailers?

Mrs. Wallach reached England last month, where she now lives with her mother. She was interviewed by Albert J. Meyers, a regional editor for U. S. News and World Report.

The Noel Field she set out to find in 1950 is now living in Communist Hungary.

Q: Where were you living, Mrs. Wallach, when you started out for East-Berlin in 1950?

A: In France – in Paris and later in a town near the Swiss border.

Q: How long were you in East-Berlin before you were arrested?

A: About an hour, I arrived at Tempelhof (airfield) in West-Berlin about 1 o'clock in the afternoon. By 4 o'clock I was under arrest.

Q: Who actually arrested you?

A: I was arrested by German police who later turned me over to the Russians.

Q: Did they say what they arresting you?

A: Yes, it was for espionage. In the course of the questioning this came out.

Q: Did you deny the charges?

A: Yes, of course.

Q: Did they say what you were supposed to be trying to do as a spy?

A: No. The fact that I had come to East-Berlin was proof to them that I was a spy.

Q: All the newspapers at the time said you had gone to East-Berlin to try to get information about Mr. and Mrs. Noel Field. Was this correct?

A: Yes, that is true.

Q: Were the Fields your adopted parents?

A: No, that is not true; that is a misconception. I was never adopted by the Fields. My parents were both living. I think the American term for it is foster daughter. The Fields simply took care of me.

Q: Where did you meet the Fields originally?

A: It was in France in 1939. I had been in Spain and was very ill. My parents were unable to take care of me, so the Fields did so. They suggested to my parents that they take me to Switzerland and look after me. My parents later went to England and I was in Switzerland when the war started.

Q: What was Mr. Field doing then? Did he work for the United States State Department?

A: He had work for the State Department a long time ago, in the '20s, I think. Anyway, he was working for the League of Nations at the time.

Q: What were the circumstances of Mr. Field's being arrested by the Communists?

A: He disappeared in Prague. During the war he worked as director of the Unitarian Service Committee in France and Switzerland, helping refugees. In 1947 he quit his job with the Unitarians and was not working at all. He continued to live in Geneva and he traveled extensively, collecting material for articles and a book. He was on such a trip when he disappeared.

Q: What happened to Mrs. Field?

A: She remained in Geneva when he went to Prague. When he disappeared she went to look for him and was arrested herself. Mr. Field's brother Hermann, started out to look for Noel about the same time as his wife. He went to Warsaw and was on his way to Prague when he was picked up. He was arrested a few days before Mrs. Field, was in 1949.

Q: When did you start out to look for them?

A: In 1950.

Q: Had you had any communication from them? Did you have any idea what had happened to them?

A: No, I don't. It seems strange that he would ask for asylum since that would mean that he wants to stay there permanently. I understand he is ill, but in that case he would only stay there for a while.

Q: What happened to you after you were arrested?

A: I spent two and one half years in Berlin, in German and Russian prisons.

Q: Then what?

A: I was condemned to death by a Soviet military court in Berlin.

Q: How many days did the trial last?

A: It ended about 7 o'clock the third day. Then they took me back to my cell. At about 11 o'clock they brought me back to the courtroom and told me I was condemned to death. They said the decision of the court was final and that there was no appeal. They took me back to my cell, and after a few days I was sent to Russia – first to a prison in Brest and then to Moscow. (Brest is the former Polish city of Brest-Litovsk.)

Q: How long were you in prison in Moscow?

A: I was kept there for six months, awaiting execution or whatever was to happen.

Q: Were you put in a cell with other prisoners?

A: No, I was put in solitary confinement.

Q: What sort of food were you given in prison?

A: Mostly cabbage soup and kasha.

Q: What is kasha?

A: It looks like a sort of porridge. It's a sort of cereal food, although I really don't know what it is.

Q: What was a typical menu?

A: In the morning, a ration of bread, tea and sugar. Then for lunch, cabbage soup – which is mostly water and cabbage – and kasha. And in the evening, a kind of fish soup.

Q: What did you do all day in your cell?

A: Nothing. Mostly walked up and down – and thought.

Q: Did you have anything to read? Could you write letters or anything?

A: No, there was nothing to read, and I could not write or do anything like that.

Q: You said you were kept in prison in Moscow for six months awaiting execution. What happened then?

A: After six months, I was informed that my sentence had been commuted from death to 15 years in a labor camp.

Q: What labor camp were you [popup title="sent to" format="Default click" activate="click" close text="Az interjú egy közbeszúrt címmel új oldalon folytatódik a lapban."]?

„The more we worked, the more we were paid”

A: To Vorkuta. I arrived there in August, 1953.

Q: Where is Vorkuta?

A: It is the northeast of Russia, just north of the Arctic Circle and just west of the Ural Mountains.

Q: How long did they keep you at Vorkuta?

A: I was there until December, 1954. From there I was moved to a camp at Abetz.

Q: When you arrived at Vorkuta, did they put you in a cell or in a barracks with other prisoners?

A: We were put into a barracks.

Q: What did you have to do there?

A: We worked, building railways and roads.

TIME TO GET UP: 4 A.M.

Q: What time did you get up in the morning?

A: We were called at 4 o'clock and started work about 6.

Q: What did you do between 4 and 6?

A: Working hours were eight, but we worked far away from the camp and had to go there by train.

Q: What sort of work did you do? I read in one of the papers that you had to work with a pick and shovel. Is that right?

A: Yes. When we were building the railroad which was to run to a new mine over toward the Ural Mountains, we had to clear the tundra and we started out by cutting bushes, and so on...

Q: Did you actually lay the railway track, put down the wooden ties of that?

A: Oh, yes, we did everything like that. And the more tundra we cut away, the farther we were from the camp.

Q: How did your day go? Did you work, say, from 6 and get off about 4 in the afternoon?

A: Well, we usually finished about 4 o'clock, but it would depend upon what we were doing and on the weather, and so forth. And sometimes we would finish and then have to wait around until the train came to take us to camp. That meant that many times we would stand around until 7 o'clock before the train came.

Q: What is the climate like in that part of the world?

A: There is a saying that in Vorkuta it is winter 12 months of the year.

Q: What was the weather like in the summer?

A: It was just as hot then as it was cold in the winter. But after two or three days of summer it would be quite green. You see, Vorkuta is north of the Arctic Circle, so we were above the tree line and there are no trees. But there are some very beautiful flowers that come out on the tundra. In fact, it is quite a beautiful place in the summer.

Q: What is tundra like?

A: It is sort of a swampy ground. And in the summer there are millions of mosquitoes. When we worked out-of-doors in the summer it was terribly hot, and because there are no trees the sun just beats down. But because of the mosquitoes, we had to keep every part of our bodies covered while we worked, and we had to wear shields over our faces. You can imagine that all this clothing made us even more hot and uncomfortable with the sun beating down.

Q: What was it like in winter?

A: In the winter it was just the opposite. We almost never saw the sun, except when it came up just over the horizon. And in the spring and fall the sun would be up and the snow was on the ground and the glare was terrible. And we would get sunburned. Because of the glare of the sun, we used to wear things over our faces with just parts like our noses showing through, and these parts get sunburned while the rest of our faces remained white.

Q: Did you get any days off, or did you work seven days a week?

A: We got seven days off a month. That is, we got four Sundays a month off. If there were five Sundays in a month, then we had to work on the fifth Sunday.

Q: What did you do on your day off?

A: Most of the women slept or did odd little things.

Q: Could you read? Were there any books?

A: Yes, they had a large library in the camp.

Q: What sort of books were they?

A: There were the standard Communist works. But most of the books were the classics – the Russian classics, Tolstoy, Pushkin, and so forth.

Q: Did the Russians pay you for working? How was that arranged?

A: We were paid. The more we worked, the more we were paid.

Q: How could you spend the money? Was there some sort of shop or canteen in the camp, or could you go to a store in Vorkuta?

A: There was a shop in the camp. It was open in certain times. We couldn't go to any stores.

Q: What sort of things did they sell in the shop?

A: Oh, you could buy food, some cosmetics, textiles and some clothing like blouses and those things. They doesn't very fashionable. They were sold at same prices as in the regular stores.

Q: But you weren't allowed to go outside the camp?

A: No. It was heavily fenced with barbed wire, and there were guard towers on the fence and there were guard around always. But sometimes, toward the last of my stay here, the prisoners were given passes for a day to go into Vorkuta. Most of these were the Soviet citizens, not the foreigners. Sometimes if a prisoner had served two thirds of his sentence and had a good conduct record, he would be allowed to go to town during the day, but he would have to be back at night. This was mostly the prisoners who were serving 10 and 15-year terms, not those with longer terms. When I was at Vorkuta, things were a lot easier than in past years and I don't think the prisoners were paid anything in those days when Stalin was alive.

„A LOT OF GERMANS”

Q: What sort of people were your fellow prisoners? Were there many Russians, or mostly foreigners?

A: Yes, there were Russians and there were a lot of Ukrainians. And I also met a lot of Germans.

Q: Did you meet any Americans, any Englishmen, or anyone whose native tongue was English?

A: If there were any Americans, I never ran into them. I didn't see anybody from England, either. But there were lots of Germans.

Q: Didn't anybody ever try to escape?

A: We used to hear stories about people trying to escape. But not very often. They had no place to go. They [popup title="would die" format="Default click" activate="click" close text="A közbeszűrt cím az eredetiben is megtöri a mondatot, amely új oldalon folytatódik."]

„ I joined the party in 1946 and left it in 1948”

out in the tundra, in the cold. Sometimes people would disappear, but never knew whether they had gotten out or not.

There were stories, sometimes, about people getting to the airport at Vorkuta and getting out by plane. But if they did that, it would have had to be arranged very carefully, and I don't know whether they made it that way. They would have had to bribe somebody to do it.

There's a tribe people who live in the country around Vorkuta called the Komis, who are nomads. They live right in the tundra and keep reindeer herds and sell the meat and furs to the towns. The Russians offer these tribes a bounty to return any prisoners they find out in the tundra. So even if you could escape and live in the tundra, if these tribes found you, they would turn you in for the money. So there's not much chance of escaping and getting away with it. It's so cold that you couldn't live.

Q: Were you ever mistreated while you were in Vorkuta?

A: No, not while I was in Vorkuta.

Q: Did you ever see anybody mistreated?

A: No.

Q: Did the barracks have sanitary facility?

A: Yes, you could wash in the barracks. The toilets were outside, and that made it rather uncomfortable in the cold.

FROM VORKUTA TO ABEZ –

Q: Mrs. Wallach, how did it happen that you got out of Vorkuta?

A: About the end of 1954 all foreigners – that is, everybody who wasn't a Soviet citizen – were taken out of Vorkuta regardless of their nationality or citizenship and sent to other camps.

Q: Abez, where you were taken after you left Vorkuta – was it camp just those who were not Soviet citizens?

A: No, it was an ordinary prison camp. But there was no an outside work to be done – in other words, the only work to be done was that necessary to maintain the camp itself.

Q: How long were held in this camp?

A: I was there until September of this year.

Q: Where did you go then?

A: Another prison. This was in Moscow. They told me they had taken me out of the prison camp and brought me to Moscow because my sentence had been annulled.

Q: Did they tell you why?

A: Yes. They said they had gone over my record – the record of my arrest and trial – and they discovered that I might not have been a spy after all. I asked them, "*What does this mean? What will happen next?*" They said, "*We will look through the record, and if we find that you are not guilty we will free you. If we find that you are guilty, or guilty in part, you will get another trial.*"

I told them I was very glad about this, because it meant that I would go free because I was not guilty. They asked me a lot of questions and wrote down every word of my answers. I had to read through these carefully, and then sign my name.

Q: Then they let you go?

A: Yes, they let me free. And they apologized for their mistake.

Q: What did you do when they freed you?

A: They took me to a hotel in Moscow. I asked them what I had to do to get out of Russia. They told me they would take care of it. They were most helpful and said they would give me anything I wanted.

Q: In other words, they offered to make restitution for having imprisoned you?

A: Yes, but I refused. In fact, I refused several times, but I did ask them to give me my ring back.

After I had been sentenced they took all my belongings away, including my ring, and I asked them if I could have it back. They said yes, they would get it back for me. But I waited around for three weeks before I got it back. I would ask them every day about it, and they said they having a hard time finding it because it had been taken from me in Germany five years before.

They kept saying that if they couldn't find it they would replace it at full value, and they took down a description of it and everything. But I said, "*No, I don't want money for it. I want the ring back.*" And finally one day found it, and gave it back to me. I didn't want any money from them. But they made me take money to live on in Moscow. They insisted on that.

Q: When the set you free in Moscow, did they put you in contact with anybody from the west?

A: No, they didn't, but the American correspondents in Moscow found me. And then I learned that the American State Department had intervened with the Russians, at the request of my husband, to try and get me free.

Q: Did you get in touch with the American Embassy?

A: Yes, I did.

Q: Where did you go, when you left Moscow?

A: I left Moscow on the 27th of October. I went to East-Berlin by plane, and from East-Berlin to the West by taxi.

Q: Mrs. Wallach, you were quoted as saying that you were a member of the Communist Party before the war. Is that true?

A: No, not before the war. I joined the party in 1946 and left it in 1948, in Germany.

Q: Were you actually working in Germany for the Communists?

A: Yes, in West-Germany.

Q: Can you tell me why you quit the party?

A: I would prefer not to make any statement on that. I can't answer that in a phrase.

Q: Why did you become a Communist?

A: Why? Because I believed in the ideals they were putting across at that time.

„I WANT TO SETTLE DOWN” –

Q: How do you feel about it now? Are you pretty well disillusioned with Communism?

A: Yes, I am. I don't want anything more to do with that, or with any kind of politics. I just want to settle down in a home with my husband and children. I am not the person for politics.

Q: Do you suppose the fact that you had been a Communist and had left the party had something to do with your going to prison?

A: I suppose so.

Q: What do you want to do now, Mrs. Wallach?

A: I just want to lead a quiet, peaceful life with my family. I haven't seen my children for over five years. My daughter is now 7 and my son almost 6. He was 6 months old when I last saw him. My children are American citizens and my husband is an American. I would like to become an American too.

Az angol nyelvű cikk fordítása:

U.S. News and World Report

1955. december 9.

Ebben a számban:

Mi folyik Oroszország fogolytáborában?

Itt egy első kézből származó beszámoló arról, hogy mi történik, ha egy nőt a vasfüggöny mögött letartóztatnak, halálra ítélik, majd kényszerítik, hogy évekig kényszermunkát végezzen egy szovjet fogolytáborban. Interjú Erica Wallach-hal a 68. oldalon.

Interjú Mrs. Erica Glaser Wallach-hal, a vörösök volt foglyával.

„Szovjet bíróság halálra ítél engem”

Hirtelen letartóztatás, 5 év ugyanannyi kommunista börtönben, azután hirtelen szabadság.

Ez Mrs. Erica Wallach története, aki 1950-ben elindult nevelőapját – az akkor eltűnt amerikai Noel Fieldet – megtalálni.

Saját szemléltető beszámolója arról, mi esett meg egy korábbi kommunistával, aki egy időre „eltűnt” a vasfüggöny mögött.

Miért tartóztatták le mint kémét? Miért ítélték halálra, és azután megváltoztatták az ítéletet 15 évre egy sarki fogolytáborban, majd szabadon bocsátották orosz fogva tartói.

Mrs. Wallach [a] múlt hónapban érkezett Angliába, ahol most anyjával él. Albert J. Meyers, a U.S. News and World Report területi szerkesztője interjút készített vele.

Az a Noel Field, akinek a keresésére indult 1950-ben, most a kommunista Magyarországon lakik.

Epsom-ban, Anglia.

Q: Hol élt ön Mrs. Wallach, amikor Kelet-Berlinbe indult, 1950-ben?

A: Franciaországban – Párizsban és később egy városban a svájci határ közelében.

Q: Mennyi ideig volt Kelet-Berlinben a letartóztatása előtt?

A: Körülbelül egy órát. Megérkeztem Tempelhofra /repülőtér/, Nyugat-Berlinbe, délután 1 óra felé. 4 órakor már letartóztatásban voltam.

Q: Valójában ki tartóztatta le önt?

A: A német rendőrség tartóztatta le, amely azután átadott az oroszoknak.

Q: Megmondták, miért tartóztatják le?

A: Igen, kémkedésért. A kihallgatások során ez kijött.

Q: Tagadta a vádakait?

A: Természetesen.

Q: Megmondták, mit gondolnak, hogy ön mint kém, milyen tetteket fog megkísérelni?

A: Nem. Az a tény, hogy eljöttem Kelet-Berlinbe, bizonyíték volt számukra, hogy kém vagyok.;

Q: Abban az időben az összes újságok azt írták, hogy ön azért ment Kelet-Berlinbe, hogy felvilágosítást szerezzen Mr. és Mrs. Noel Fieldről. Így volt ez?

A: Igen, ez igaz volt.

Q: Fieldék örökbefogadó szülei voltak?

A: Nem, ez nem igaz, ez téves felfogás. Engem Fieldék soha sem fogadtak örökbe. Szüleim mindketten éltek. Azt hiszem, ennek helyes kifejezése, hogy nevelőszülők. Fieldék egyszerűen gondoskodtak rólam.

Q: Eredetileg hol találkozott Fieldékkel?

A: 1939-ben Franciaországban. Spanyolországban voltam és nagyon beteg voltam. Szüleim nem voltak képesek gondomat viselni, így a Fieldék megtették ezt. Felajánlották szüleimnek, hogy elvisznek Svájcba, és gondoskodnak rólam. Szüleim később Angliába mentek és én Svájcban voltam, amikor a háború kitört.

Q: Akkor mit csinált Mr. Field? Az Egyesült Államok külügyminisztériumának dolgozott?

A: Már jóval korábban dolgozott a külügyminisztériumban, azt hiszem, a 20-as években. Abban az időben mindenestre a Népszövetségnél dolgozott.

Q: Milyen körülmények között történt az, hogy Mr. Fieldet a kommunisták letartóztatták?

A: Prágában tűnt el. A háború alatt az Unitarian Service Committee franciaországi és svájci igazgatójaként dolgozott és a menekülteket segítette. 1947-ben kivált az unitáriusoknál folytatott munkából és egyáltalán nem dolgozott. Tovább is Genfben élt és kiterjedt utazásokat hajtott végre [!], hogy egy könyv számára anyagokat gyűjtsön. Ilyen úton volt, amikor eltűnt.

Q: Mi történt Mrs. Fielddel?

A: Amikor [a] férje Prágába ment, ő Genfben maradt. Amikor az eltűnt, keresésére indult és őt is letartóztatták, Mr. Field fivére, Hermann körülbelül ugyanakkor indult Noel keresésére, mint annak felesége. Varsóba ment és útban volt Prágába, amikor elkapták. Néhány nappal előbb tartóztatták le 1949-ben, mint Fieldnét.

Q: Ön mikor indult a keresésükre?

A: 1950-ben.

Q: Kapott tőlük valami hírt? Volt valami fogalma arról, hogy mi történt velük?

A: Nem, halvány fogalmam sem volt – csak amit az újságokban láttam.

Q: Olyan jelentések vannak, hogy Mr. és Mrs. Field a börtönből való kiszabadításuk után menedéket kért a vasfüggöny mögött. Van fogalma róla, miért kívánnának ők ott maradni?

A: Nincs. Furcsának tűnik, hogy menedékjogot kért volna, mert ez azt jelentené, hogy állandóan ott kíván maradni. Tudomásom szerint beteg, de ebben az esetben csak egy időre kívánhat ott maradni.

Q: Mi történt Önnel [a] letartóztatása után?

A: Két és fél évet Berlinben töltöttem, német és orosz börtönökben.

Q: Azután?

A: Berlinben egy szovjet katonai bíróság halálra ítélte.

Q: Hány napig tartott a tárgyalás?

A: A harmadik napon kb. 7 órakor lett vége. Azután visszavittek a zárkamba. Körülbelül 11 órakor visszavittek a tárgyalóterembe és közölték, hogy halálra ítélték. Azt mondták, hogy a bíróság döntése végleges és nincs fellebbezés. Visszavittek a zárkamba és néhány nap múlva Oroszországba küldtek – először Brestbe egy börtönbe, azután Moszkvába. /Brest volt lengyel város, Brest-Litowsk./

Q: Mennyi ideig volt Moszkvában börtönben?

A: 6 hónapig tartottak ott várva a kivégzést, vagy hát, ami történni fog.

Q: Más foglyokkal volt egy zárkában?

A: Nem, magánzárkában voltam.

Q: Milyen élelmet kapott a börtönben?

A: Többnyire káposztát és kását.

Q: Mi az, hogy kása?

A: /megjegyzés: bizonyos angol ételfajtajával hasonlítja össze./ Bizonyos gabonafajtából készült étel, bár valóban nem tudom, hogy mi.

Q: Milyen volt a tipikus menü?

A: Reggel egy adag kenyér, tea és cukor. Azután ebédre káposztaleves – ez többnyire víz és káposzta – és kása. És este egy halleves fajta.

Q: Mit csinált egész nap a zárkában?

A: Semmit. Többnyire fel-alá jártam és gondolkoztam.

Q: Volt valami olvasnivalója? Írhatott levelet, vagy valamit?

A: Nem, nem volt semmi olvasnivalóm, és nem írhattam, és nem tehettem semmi ilyesmit.

Q: Azt mondtam, hogy Moszkvában 6 hónapig tartották börtönben és várta a kivégzését. Azután mi történt?

A: Hat hónap után közölték velem, hogy [a] halálos ítéletemet 15 évi munkatáborra enyhítették.

„Minél többet dolgoztunk, annál többet fizettek”

Q: Melyik munkatáborba küldték?

A: Vorkutába, oda 1953 augusztusában érkeztem.

Q: Hol van Vorkuta?

A: Oroszország északkeleti részében, pont az északi sarkkörtől északra és az Urál hegységtől nyugatra.

Q: Mennyi ideig tartották Vorkutában?

A: 1954 decemberéig voltam ott. Onnan Abezbe vittek egy táborba.

Q: Amikor Vorkutába érkezett, zárkába tették önt, vagy barakkokba más foglyokkal együtt?

A: Barakkokba tettek bennünket.

Q: Mit kellett ott tennie?

A: Dolgoztunk, vasutakat és országutakat építettünk.

Ébresztés: reggel 4 óra.

Q: Reggel hány órakor keltek fel?

A: 4 órakor ébresztettek és 6 körül kezdtük a munkát.

Q: 4-től 6-ig mit csináltak?

A: Felkeltünk, reggeliztünk, stb.

Q: Meddig dolgoztak?

A: A munkanap 8 órás volt, de messze dolgoztunk a tábortól és vonattal kellett odajárnunk.

Q: Milyen munkát végzett? Egyik újságban olvastam, hogy csákánnyal és lapáttal dolgozott, így volt ez?

A: Igen. Amikor a vasútvonalat kezdtük építeni, melynek át kellett vezetnie egy új bányához az Urál hegység felé, el kellett takarítani a tundrát és azzal kezdtük, hogy bokrokat, stb. vágjunk ki.

Q: Ténylegesen lefektették a vasúti síneket, lerakták a talpfákat és mind ilyeneket?

A: Ó igen, minden ilyesmit megcsináltunk. És minél több tundrát vágunk ki, annál messzebb kerültünk a tábortól.

Q: Hogyan teltek a napjai: mondjuk 6-tól délután 4-ig dolgoztak és azután elmentek?

A: Nos, rendszerint befejeztük a munkát 4 óra körül, de nagyban azon múlott, hogy mit végeztünk és az időjárás, stb. És néha befejeztük és azután várakozni kellett, amíg a vonat jött, hogy visszavegyen bennünket a táborhoz. Ez az jelentette, hogy sokszor 7 óráig is álldogáltunk, amíg a vonat jött.

Q: Milyen a klíma a világnak ezen a részén?

A: Van egy olyan mondás, hogy Vorkutában az év 12 hónapjában van tél.

Q: Milyen volt az időjárás nyáron?

A: Akkor éppen olyan hőség volt, mint amilyen hideg télen. De két-három nyári nap után minden teljesen zöld. Tudja, Vorkuta a sarkkörtől északra van, úgy, hogy a fás égöv felett voltunk, ott nincsenek fák. De van néhány nagyon gyönyörű virágfajta, ezek a tundrából nőnek ki. Tény az, hogy nyáron egész szép hely.

Q: Milyen a tundra?

A: Olyan mocsaras féle talaj. És nyáron milliószámra vannak moszkítók. Amikor nyáron, szabadban dolgoztunk, borzalmasan meleg volt, és minthogy nincsenek fák, a nap csak úgy veri le a sugarait. De a moszkítók miatt testünk minden részét fedve kellett tartanunk a munka alatt, és arcnk felett védőt kellett viselnünk. Elképzelheti, hogy ez az egész ruházat még fokozta a melegünket és még kényelmetlenebb volt a tűző napban.

Q: Milyen volt télen?

A: Télen pont az ellenkezője volt. Majdnem soha sem láttuk a napot, kivéve, amikor éppen felemelkedett a láthatáron. És tavasszal és ősszel fent van a nap, a földön a sok hó, a csillogás borzalmas volt. Lesültünk, és a nap ragyogása miatt befedtük az arcunkat, csak egyes részeket, mint az orrunk hagytuk szabadon, ezek a részek lesültek, míg arcunk többi része fehér maradt.

Q: Kaptak szabad napokat, vagy heti hét napot dolgoztak?

A: Egy hónapban 4 szabadnapot kaptunk. Ez azt jelenti, hogy egy hónapban 4 vasárnapunk volt szabad. Ha egy hónapban 5 vasárnap volt, akkor az ötödiken dolgoznunk kellett.

Q: Mit csinált a szabad napjaiban?

A: A legtöbb nő aludt, vagy apróságokat csinált.

Q: Olvashattak? Voltak ott könyvek?

A: Igen, a táborban nagy könyvtárunk volt.

Q: Milyen könyvek voltak ott?

A: A szabályszerű kommunista művek. De a könyvek legtöbbször a klasszikusok tették ki – az orosz klasszikusok, Tolsztoj, Puskin, stb.

Q: Fizettek az oroszok a munkájukért? Ezt hogyan oldották meg?

A: Kaptunk fizetést. Minél többet dolgoztunk, annál többet fizettek.

Q: Hogyan költették el a pénzt? Volt ott valami üzlet, vagy kávéház, vagy kávéház, vagy kimehettek valamilyen vorkutai üzletbe?

A: Volt egy üzlet a táborban. Meghatározott időben volt nyitva. Üzletekbe nem járhattunk.

Q: Milyen holmit árúsítottak az üzletben?

A: Ó, lehetett élelmiszert vásárolni, kozmetikai cikkeket, textilárut és ruházati cikkeket, mint blúzokat és ilyesmit. Nem voltak nagyon divatosak. Ugyanazon az áron árúsították, mint a rendes üzletekben.

Q: De a táboron kívül nem mehettek?

A: Nem. Erősen körül volt kerítve szögesdróttal és a kerítésnél őrtornyok voltak és mindig voltak őrök. De ott tartózkodásom vége felé néha kaptak egy napra kilépőt, hogy Vorkutába menjenek, főként a szovjet állampolgárságú foglyok, nem a külföldiek. Néha, ha egy fogoly letöltötte büntetésének kétharmadát és jó magaviseletet tanúsított, megengedték neki, hogy napközben bemenjen a városba, de estére vissza kellett jönnie. Ezek többnyire a 10–15 évet töltő foglyok voltak, nem a hosszabb idősek. Amikor Vorkutában voltam, sokkal könnyebb volt a helyzet, mint az elmúlt években, és nem hiszem, hogy a foglyoknak egyáltalán fizettek abban az időben, amikor Sztálin élt.

„Egy csomó német”

Q: Milyen emberek voltak a fogolytársai? Sok volt az orosz, vagy többnyire külföldiek voltak?

A: Igen, voltak oroszok és volt egy csomó ukrainai. Találkoztam egy csomó némettel is.

Q: Találkozott amerikaiakkal, vagy angolokkal, vagy valakivel, akinek angol volt az anyanyelve?

A: Ha voltak ott amerikaiak, én soha sem kerültem velük össze. Nem láttam senkit sem Angliából. De egy csomó német volt ott.

Q: Megkísérelte valaha valaki is, hogy megszökjön?

A: Hallottunk dolgokat olyanokról, akik megkísérelték a szökést. De nem nagyon gyakran. Nem volt hova menniük. Meghaltak volna a tundrában, a hidegben. Néha eltűnt valaki, de soha sem tudtuk, hogy kijutott-e vagy sem. Hallottunk néha történeteket, hogy valaki eljutott a vorkutai repülőtérré és azután kijutott repülőgépen. De ha ilyet megtettek, ezt nagyon óvatosan kellett megszervezni, és nem tudom, hogy így csinálták-e. Valakit meg kellett volna vesztegetniük, hogy ezt megtegyék. Van egy törzs, amely Vorkuta körül él az országban, a nevük Komis, ezek nomádok. Közvetlenül a tundrában élnek és rénszarvas csordákat őriznek és a húst és szőrmet eladják a városban. Az oroszok bőkezű ajánlatot tesznek ezeknek a törzseknek, hogy visszaadjanak minden megtalált foglyot, úgy, hogy ha el tudna az ember menekülni és a tundrában élni, ha ezek a törzsek megtalálnák, beszolgáltatnák az embert a pénz kedvéért. Úgy, hogy nem sok lehetőség van a menekülésre, és a fennmaradásra. Olyan hideg van, hogy nem élné túl.

Q: Bántalmazták valaha is, amíg Vorkutában volt?

A: Nem, Vorkutában nem.

Q: Látta-e, hogy valakit bántalmaztak?

A: Nem.

Q: Voltak a barakkban egészségügyi felszerelések?

A: Igen, a barakkokban lehetett mosakodni. A WC-k kívül voltak és ez a hidegben elég kényelmetlen dolog volt.

„1946-ban beléptem a pártba, és 1948-ban kiléptem”

Vorkutából Abezbe

Q: Hogyan történt, Mrs. Wallach, hogy ön elkerült Vorkutából?

A: 1954 vége felé minden külföldit – azaz mindenkit, aki nem volt szovjet állampolgár – elvittek Vorkutából, tekintet nélkül nemzetiségére, állampolgárságára és más táborokba küldték.

Q: Abez, ahova Vorkutából való távozása után vitték, olyan tábor volt, amelyben nem szovjet állampolgárságúak voltak?

A: Nem, közöséges fogolytábor volt. De nem külső munkát kellett végezni – más szóval egyedül a tábor fenntartásával kapcsolatos munkákat kellett elvégezni.

Q: Mennyi ideig tartották ebben a táborban?

A: Ez év szeptemberéig voltam ott.

Q: Azután hova ment?

A: Másik börtönbe. Ez Moszkvában volt. Azt mondták, elhoztak a fogolytáborba és Moszkvába hozták, mert az ítéletemet megsemmisítették.

Q: Megmondták miért?

A: Igen. Azt mondták, átnézték az okmányaimat – a letartóztatásom és tárgyalásom iratait – és rájöttek, hogy végeredményben nem is lehettem kém. Megkérdeztem tőlük, *„mit jelent ez? Most mi fog történni?”*, azt mondták: *„átnézzük az írásokat és ha azt látjuk, hogy ártatlan, akkor kiszabadítjuk. Ha bűnösnek látjuk, újabb tárgyalást hajtunk végre.”* Megmondtam nekik, hogy ennek nagyon örülök, mert ez azt jelenti, hogy kiszabadulok, mert ártatlan vagyok. Egy sor kérdést tettek fel és a válaszom minden szavát leírták. Ezeket gondosan át kellett olvasnom és a nevemet aláírom.

Q: Azután elengedték?

A: Igen, kiszabadították. És bocsánatot kértek a hibájukért.

Q: Mit csinált, amikor kiszabadították?

A: Elvittek egy moszkvai szállodába. Megkérdeztem tőlük, mit kell tennem, hogy kikerüljek Oroszországból. Azt mondták, hogy majd ők gondoskodnak erről. Rendkívül segítőkészek voltak és azt mondták, megadnak nekem mindent, amit kívánok.

Q: Más szóval felajánlották, hogy kártérítik azért, hogy börtönben tartották?

A: Igen, de én ezt elutasítottam. Tény az, hogy többször is elutasítottam, de megkértem őket, adják vissza a gyűrűmet. Elítélésem után elvitték minden tulajdonomat, beleértve a gyűrűmet is, és megkértem őket, visszakaphatnám-e ezt? Azt mondták igen, vissza fogják azt nekem szerezni. Minden nap érdeklődtem efelől, és akkor azt mondták, nagy nehézségeik vannak ezen a téren, mert ezt 5 évvel ezelőtt Németországban vették el tőlem. Folyton azt mondták, hogy ha nem tudják megtalálni, teljes értékben visszatérítik nekem és mindennek. De azt mondtam: *„Nem, nem akarok érte pénzt, vissza akarom kapni a gyűrűmet.”* Végül egyik nap megtalálták és visszaadták nekem. Nem akartam tőlük semmi pénzt. De rávettek, hogy fogadjak el pénzt, hogy Moszkvában legyen miből élnem. Ehhez ragaszkodtak.

Q: Amikor Moszkvában kiszabadították önt, kapcsolatba hozták valakivel a Nyugatról?

A: Nem. De amerikai újságírók megtaláltak Moszkvában. És akkor megtudtam, hogy az amerikai külügyminisztérium a férjem kérésére közbelépett az oroszoknál, hogy bocsássonak szabadon.

Q: Érintkezésbe lépett az amerikai nagykövetséggel?

A: Igen.

Q: Hova ment, amikor Moszkvából eljött?

A: Október 27-én utaztam el Moszkvából. Repülőgépen Kelet-Berlinbe mentem, és Kelet-Berlinből Nyugatra taxival.

Q: Mrs. Wallach, az ön szavait úgy idézték, hogy ön a háború előtt tagja volt a kommunista pártnak. Igaz ez?

A: Nem, nem a háború előtt. 1946-ban beléptem a pártba és 1948-ban kiléptem, Németországban.

Q: Valójában dolgozott a kommunisták számára Németországban?

A: Igen, Nyugat-Németországban.

Q: Meg tudja mondani, miért lépett ki a pártból?

A: Jobban szeretnék erről nem nyilatkozni. Erre nem tudok egy mondatban válaszolni.

Q: Miért lett kommunista?

A: Miért? Mert hittem azokban az eszmékben, melyeket abban az időben hirdettek.

„Le akarok telepedni”

Q: Most mi erről az érzése? Alaposan kiábrándult a kommunizusból?

A: Igen, kiábrándultam. Azt akarom, hogy ehhez semmi közöm ne legyen többé, semmiféle politikához sem. Egyszerűen le akarok telepedni, otthonom legyen a férjemmel és gyerekeimmel. Nem vagyok én politikához való ember.

Q: Gondolja, hogy a bebörtönzéséhez valami köze van annak a ténynek, hogy kommunista volt és azután kilépett a pártból?

A: Azt hiszem, igen.

Q: Most mit kíván tenni, Mrs. Wallach?

A: Nyugodt, békés életet akarok élni a családommal. Több mint 5 évig nem láttam a gyerekeimet. Lányom most 7 éves, a fiam majdnem 5, 6 hónapos volt, amikor utoljára láttam őt. Gyerekeim amerikai állampolgárok és a férjem is amerikai. Én is szeretnék amerikai lenni.

Jelzet: ÁBTL 2.1.1-107/f. – [popup title="Gépelte tisztázat" format="Default click" activate="click" close text="Az interjúszöveg az Államvédelmi Hatóság munkatársának fordítása, amelyben csak a helyesírási hibákat javítottuk. A fordító, mint látható, több hibát is vétett a szöveg fordításában. A „Question” és „Answer” szavak rövidítéseit is meghagyta például a szövegben, amelyeket személynevek rövidítéseinek vélhetett.”]

7.

Kuhári Ferencné államvédelmi százados jelentése Noel és Herta Fieldről

Budapest, 1956. január 25.

– részlet –

Belügyminisztérium

Szigorúan titkos!

3-48 /1956.

PIROS LÁSZLÓ altábornagy elvtársnak!

A Field-házaspárral kapcsolatban jelentem:

Fieldné anyja, Katharina Wieser, aki a közelmúltban visszautazott Nyugat-Németországba, felvetette, hogy 1956-ban szeretne ismét Magyarországra jönni. Fieldék igyekeztek erről lebeszélni, hivatkozva rossz egészségi állapotára, amit az utazás még inkább súlyosbítana. Wieserné lemondott látogatásáról. Leveleiben igen pozitívan nyilatkozik magyarországi benyomásairól, amelynek a házaspár igen örül.

Fieldék a közelmúltban levelet kaptak dr. Elsie Fieldtől, Field nővérétől, aki a nyáron szeretné őket meglátogatni férjével és gyermekeivel együtt. Kéri Fieldéket, hogy nyújtsanak segítséget beutazásukhoz, amit a házaspár megígért. Fieldék egyébként igyekeznek levélkapcsolatot teremteni több régi barátjukkal. Többek között levelet írtak Robert Rompe professzornak és Mária Weiterer Tebe-nek a Német Demokratikus Köztársaságba. Levelükben pozitívan értékelik helyzetüket. Írják, hogy ügyük tisztázódott és politikai menedékjogot élveznek Magyarországon.

Fieldék igen aktívan foglalkoznak a politikai kérdések tanulmányozásával. Mindketten szorgalmasan tanulják a magyar nyelvet, amit már elég jól beszélnek. Field már magyar nyelvű szépirodalmi könyveket is olvas. Felvetették, hogy szeretnének bekapcsolódni a politikai oktatásba és képességükhöz mérten többet dolgozni. Field a Corvina Idegennyelvű Könyvkiadótól kapott lektorálási munkákat nagy szorgalommal végzi, mellyel a vállalat elégedett. Erica Wallach nevelt lányukkal, valamint Herman testvérével kapcsolatban – elmondásuk szerint csalódás érte őket, elsősorban politikai állásfoglalásuk miatt. Véleményük szerint Herman és Erica megtagadták korábbi politikai nézetüket, amelyet Erica az U.S. News and World Reportnak adott nyilatkozatával megerősített. [...]

Erica nyilatkozatát Fieldék elítélik, és úgy értékelik, hogy Erica minden vonatkozásban megtagadta őket. Ebből kiindulva Field levelet írt Amerikába nővérének, amelyben kérte intézkedését, hogy [az] Erica és gyermekei részére folyósított összeget a bank ne fizesse ki.

[...]

Budapest, 1956. január 25-én

Jelzet: ÁBTL 2.1.1-107/g. – Eredeti, gépelte, aláírás nélkül.

Címkék:

[kommunizmus](#) ^[4]

[kémmkedés](#) ^[5]

[titkosszolgálat](#) ^[6]

[börtön](#) ^[7]

[kínzás](#) ^[8]

[Egyesült Államok](#) ^[9]

[Szovjetunió](#) ^[10]

[Vorkuta](#) ^[11]

Kiadás: 17. évfolyam (2017) 1. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/vilagossag-ejjelet-sotetseg-delben-erica-glaser-wallach-es-noel-h-field-tortenete>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/vilagossag-ejjelet-sotetseg-delben-erica-glaser-wallach-es-noel-h-field-tortenete>

[2] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/1.jpg>

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/2_0.jpg

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kommunizmus>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kemkedes>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/titkosszolgalat>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/borton>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kinzas>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/egyesult-allamok>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovjetunio>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vorkuta>